

Az ügynök hét élete III. Kérdemesült ügynökök

Az előző részben bemutatott Akciócsoportot, **1** amelyet különleges feladatok végrehajtására – a magyar emigráció jelentős személyiségei, pl. Zákó András vagy Ábrányi Aurél erőszakos hazahozatalára – képeztek ki, 1958 januárjában véglegesen, ám dolgvégezetlen oszlatta fel a BM II/3. Osztálya, azaz a hírszerzés.**2**

Azt már a Külső Csoport **3** 1950. decemberi, illetve az Akciócsoport első, 1955-ös feloszlatakor láthattuk, hogy a brigádok megszűnése nem jelentette sem azt, hogy az állambiztonsági szervek letettek volna eredeti terveik megvalósításáról, sem azt, hogy elengedték ügynökeik, Pilcsik Pál („Aczél”), Kaiser János („Szirom”) és Rózsás Artur („Rónai”) kezét, s egyszer és mindenkorra minden kapcsolatot megszakítottak volna velük.

A hírszerzés vezetői – konkrétan Mészáros József őrnagy, az Akciócsoport volt irányítója, a BM II/3-5 (emigrációs) alosztály vezetője**4** – ekkor sem az utóbbi mellett döntött. Részben azért, mert – mint látni fogjuk – sem ő, sem más állambiztonsági vezetők nem tettek le arról, hogy ha esetleg más területen is, de továbbra is foglalkoztassák az ügynökcsoporthoz bizonyos tagjait. Másrészt Mészáros József nyilvánvalóan saját pozícióját is védte azáltal, hogy a kétes ügyeiről sokat tudó ügynökök ne érezzék sértve magukat, ahogy az egy váratlan „kirúgás” alkalmával bizonyára történt volna – hiszen hasonló esetekben volt rá példa, hogy a csoporttagok könnyedén megkerülve közvetlen felettesüket, annak főnökéhez fordultak panasszal.

Mészáros és a hírszerzés más vezetői abban a biztos tudatban tartottak ki ügynökeik mellett, hogy teljesen nyilvánvaló volt: mindhármuk teljes mértékben dekonspirálódott.

„Aczél” és „Szirom” pályafutása 1956 után

Pilcsik Pál zűrzavaros családi viszályok közepette 1957 elejétől többek között saját sógoráról, Takács Gézáról adott olyan jelzéseket, hogy az disszidálni akar. Hogy ne derüljön ki, ő adta az információkat, azokon „Jancsi” aláírás szerepel – mintha Kaiser János írta volna –, de nem kell grafológiai képzettség annak megállapításához, hogy Pilcsik kézírását olvashatjuk, ráadásul az egyik jelentést az ő munka-dossziájában is elhelyezték.**5**

Sokkal érdekesebb azonban Pilcsik másik sógorának, Horváth Imrének az ügye, aki 1957 elején szintén az állambiztonsági szervek látóterébe került. Horváth ugyanis ekkor tért vissza Ausztriából, ahová éppen Pilcsik kérésére ment ki, mégpedig azért, hogy megkeresse és hazahívja az ügynök forradalom alatt disszidált feleségét és fiát. Horváthot kihallgatták, s ő olyan vallomást tett, hogy a kihallgató tiszt magnóra is felvette, mert nem akarta elhinni.**6**

Horváth Imre vallomásában 1945-től fogva ismertette Pilcsik különféle ügyeit, kezdve azzal, hogy sógorát, aki akkor a Gazdasági Rendőrségnél dolgozott, vesztegetésért elbocsátották. Tudomása szerint Pilcsik már ezt követően Bécsbe szökött, s amikor 1948-ban illegálisan visszatért Magyarországra, letartóztatták és beszervezték. Horváth tudni vélte azt is, hogy Pilcsiket az államvédelmi szervek „emelték ki” munkahelyéről – azaz utasításukra hagyta ott az ekkor Rákosi Mátyás nevét viselő Csepel Műveket. Sőt, mint kiderült, Pilcsik Pál sógora az egész csoportot ismerte, igaz, fedőnéven. Arra a kérdésre, hogy kik voltak a csoport vezetői, Horváth elmondta: „Lukács alezredes, közvetlen

főnöke pedig Kaiser Ferenc, ő volt a csoportvezető. A csoport tagjai voltak: Kaiser Ferenc, Jenő, a doktor, aki disszidált, és Pilcsik. Most hárman vannak: Franci, Jenő és Pircsik.”⁷ Vallomása szerint a forradalom kitörése előtti utolsó feladatuk „az itteni hírszerzőközpont és az itteni vezető szovjet elvtársak megbízására [...] egy felvonulási terv megszerzése volt Ausztriából, egy páncélszekrényből... az ellenforradalommal kapcsolatban [...] Azonban Ausztriából ez alkalommal nem hoztak el semmit, mert az itteni legfelsőbb vezetőség nem írta alá az engedélyt. Ezért mérges volt ő is [Pilcsik] és Kaiser Ferenc is, mert ha ezt megszerzik, akkor meg tudták volna akadályozni az ellenforradalmat.”⁸ Horváth szerint nemcsak Pilcsik, hanem Kaiser és Rózsás is nála bujkált 1956 őszén. Pilcsik ekkor mondta el neki, ki is ő, mi is ő valójában, s megmutatta orosz nyelven is kiállított útlevelét. „Így keveredtem bele ezekbe a dolgokba” – jegyezte meg némileg lemondón Pilcsik sógora.⁹ A csoport egyéb feladatait firtató kérdésre Horváth azt válaszolta, hogy Lukács utasítására legutóbb autót kellett volna vásárolniuk Kaiserrel Ausztriában, ahol egyébként egy „Turcsány nevű alezredes szervezi a munkájukat”.¹⁰ Pilcsik azt is megosztotta Horváth Imrével, hogy határőr-egyenruhában szoktak átmenni Ausztriába, de tőle tudta azt is, hogy 1956 nyarán ¹¹ „Jenő” volt Ausztriában, akinek egyik feladata volt ellenőrizni, ott van-e az „Orvos”-nak vagy „Doktor”-nak titulált személy. Horváth Imre megjegyezte, hogy az „akció” alkalmával Pilcsik és „Lukács elvtárs” majdnem minden nap kimentek a határra, s ő is átment Kaiserhez, hogy megjött-e a „Jenő”. Horváth még képeslapot is kapott a szigorúan konspirált körülmények között Ausztriában tartózkodó ügynöktől 1957 márciusában. Pilcsik sógora azzal is tisztában volt, hogy „Jenő” kasszafúrásért kapott 7 éves börtönbüntetését töltene, ha nem dolgozna az állambiztonsági szerveknek.

Horváth vallomásából az is kiderült, 1956 novemberében ő is részt vett az Akciócsoport egyik feladatában, melyben disszidáltak lakásait mérték fel, megjelölve, hogy az adott ingatlan színvonala megfelelő-e a szervek számára vagy sem.¹² Az egyik ilyen, a BM által már korábban használatba vett Pázsit utcai lakást azonban elfoglalta egy mérnök, őt a csoporttagok és Horváth Imre költöztették ki. Horváth úgy tudta, hogy itt helyezik el az időnként beszámoltatásra hazautazó, külföldön dolgozó ügynököket, s hogy a Svábhegyen is van valahol egy hasonló, de reprezentatívabb objektuma a hírszerzésnek.

Pilcsik azt is elmondta sógorának, hogy egyszer el akartak lopni egy tábornokot, s „amikor lopnak haza embereket és baj van, akkor lőni kell... [egyébként] leütik az ellopott embert, az arcára öntenek pálinkát és ha igazoltatják őket, akkor azt mondják, hogy az illető be van rúgva és így átmennek az igazoltatáson”.¹³

Arra a kérdésre, hogy ismeri-e Horváth a csoport vezetőit „Lukács elvtárson” kívül, azt felelte: személyesen ugyan nem ismeri őket, bár egyszer járt egy Rausch nevű illető lakásán, aki Kaisernek jó barátja.¹⁴ De tudta Horváth azt is, hogy Hárs ezredes a hírszerzés vezetője,¹⁵ s hogy „Lukács” valahol a Tétényi úton lakik, ahová nyaranta gyakran járnak együtt szórakozni, de „munka után is együtt szórakoznak, Jenő, Franci, Lukács és Pircsik, sűrűn szoktak menni a Palatinuszra és a Gellértbe”.¹⁶

Hogy az ügynökökkel való kapcsolattartás konspirációjával kapcsolatban se legyenek illúzióink: arra a kérdésre, hogy Mészáros hogyan tartotta a kapcsolatot Pircsikkel, Horváth Imre azt felelte, hogy Lukács megjelent kocsival, és hármat dudált, aztán mentek szórakozni, strandra stb.¹⁷

Horváth Imre megemlítette, hogy Ausztriából való hazatérésekor Pilcsik és „Jenő” jelentést írtak vele útjáról és a határon való átjutásának körülményeiről.

Külön figyelemre méltó Horváth vallomásának az a részlete, amely egyes államvédelmi tiszték a forradalom leverése utáni hatalomátvételi terveiről szól: „Reki [Kovács Rezső] a Rózsadombon lakik. Franci [Kaiser] beszélt arról, hogy az ellenforradalom után nem tudom mennyi ÁVH-s tisztet ki kell adnia a kormánynak, a törvénynek. Illegálisba szorultak – ahogyan ők mondták – a rendőrség egybeolvadt a hírszerzéssel és az

operatív osztályokkal. Ők szerették volna (Rekiék) átvenni a rendőrségtől ezt, illetve azok az ÁVH-s tisztek, akik ebben benne voltak. Ebből azután nem lett semmi, Reki is visszakerült a helyére, úgy hallottam, hogy kinevezték, ő lett valamilyen osztály főnöke...[Pilcsik] arról beszélt, hogy ők – akik ki lettek volna bliccelve (?) fegyveresen vették volna át a hatalmat... novemberben vagy decemberben mondták. Más erről nem mondott a Pali, de nagyon mérges volt, hogy őt ebbe nem vonták bele annyira, hiszen nincs itt a felesége, pedig ő hű ember, most a közelmúltban is kapott 1.000 Ft-ot, Jenő még többet.”¹⁸

A fenti idézet – akármennyi is a valóságtartalma – mindenesetre jól mutatja az ávosok félelmét attól, hogy kiszorulnak a hatalomból, és egyúttal jelzi azt a veszélyt is, hogy hatékony fegyveres erő híján a szovjetek mellett azonnal aktív szerepet játszó államvédelmisek önálló és a Kádár-kormánytól független erőt képviselhetek volna.¹⁹

A BRFK Politikai Nyomozó Főosztálya Horváth vallomásáról természetesen tájékoztatta a BM II/3. Osztályát. Mészáros József azzal mentette Pilcsiket – és természetesen saját magát is más BM-szervek előtt –, hogy ő adott utasítást arra, hogy Horváthot is vegyék be a csoportba, s Pilcsik és Rózsás valójában gyakorlásképpen íratott Horváth Imrével jelentést, s azt fényképpel együtt juttatta el „Lukácsnak” a szervekhez való felvétele céljából.

Mészáros magyarázata szerint Horváth Imre „tájékozottsága” az államvédelmi szervekről és feladatokról részben szintén Horváth tervbe vett foglalkoztatásának volt köszönhető, részben pedig annak, hogy 1956 őszén Pilcsik nála bujkált, s színt kellett vallania, hogy tudja, kit fogad be a házába – tudhatjuk meg abból a jelentésből, amelyet Takács Géza és társai ügyének lezárásakor, 1959-ben írtak Pilcsik ügyében.²⁰

Noha „kifelé” Mészáros megvédte Pilcsiket, az ügynök következmények nélkül nem úszhatta meg. 1958 májusában figyelmeztetésben részesítették a konspirációs szabályok be nem tartásáért, felsorolva azokat az eseteket, amikor dekonspirált. A figyelmeztetés indoklásában említették, hogy amikor Pilcsik – egyébként a szervek utasítására – a MAHART-nál helyezkedett el, „kiváltságosnak képzelte magát, ezzel munkatársai körében azt a látszatot keltette, mintha speciális megbízása lenne”.²¹ A felsorolásban szerepel az is, hogy az operatív csoport tagjaként engedély nélkül folytatott „hivatalos tárgyalást” sógorával, aki előtt titkos adatokat fedett fel a csoport feladatairól, tartózkodási helyéről, kiképzéséről. A figyelmeztetés indokai között külön érdekes az a megjegyzés, hogy Pilcsik és az operatív csoport tagjai „bizonyos figyelmet fordítottak az állambiztonsági szervek azon tisztjei személyi adatai megállapítására és felderítésére, akik a csoport irányítását végezték”.²²

„Aczél”-t egy évre kizárták a hálózatból, és javasolták, hogy miután lakókörnyezetében is „dekonspirálva van”, igyekezzen elosztatni a gyanút.

Az akció elmaradása és a csoport feloszlata Kaisert nagyon rosszul érintette, hiszen az államvédelmi szervek őt már a második munkahelyéről vonták ki: „Hét hónapi terméketlen várakozás után, mely idő alatt többször volt szó az indulásról, majd ezt ismét lefűjták, a csoportot ismét feloszlatták azzal, hogy mégis állásba helyeznek. Állás még nincs, azt azonban már közölte velem felső kapcsolatomban, hogy február 1-én fizetés már nem lesz... Nem tudom elhinni, hogy én nem a munkáshatalom harcosa vagyok, hanem egy sakkfigura azon a táblán, ahonnan egyszerűen lesöpörhetnek, ha nincs rám már szükség” – írta Kaiser nem sokkal a csoport feloszlata után kihallgatási kérelmében.²³

Kaisert ugyanakkor, 1958. május 22-én részesítették figyelmeztetésben, mint Pilcsiket, melynek okaként az engedély nélküli fegyvertartás mellett szintúgy sorozatos dekonspirációját nevezték meg. Ezek közé tartozott, hogy Kaiser beszélt a csoport tagjainak egyes vezető beosztású tisztjeiről, családi körben említette a külföldön

végrehajtandó emberrablási feladatokat, Pilcsikhez hasonlóan érdeklődött a csoportot irányító tisztek személyi adatai iránt.²⁴

Bár Kaiser tiltakozott Mészárosnál az eljárás ellen – mondván, hogy ő Horváth Imrével csak 3-4 alkalommal találkozott, s az egész Pilcsik ügye volt –,²⁵ de őt is egy évre kizárták a hálózatból.

Mészáros József javaslatára a kapcsolatot úgy kellett megszakítani velük, hogy „*az bennük jelentős törést ne okozzon*”,²⁶ de azért ügynöki ellenőrzés alá vonták őket. Kaiser telefonját le is hallgatták.²⁷

Pilcsiket ismét a Csepeli Vasműbe, Kaisert a MÉH-hez helyezték.

A kapcsolatot valóban felvették velük később. Kaiser János tartását 1959 márciusában átadták a BM II/2-d (nyugati diplomaták elleni kémelhárító) alosztály vezetőjének, Rózsa Mihály őrnagynak.²⁸ Dossziéjában még egy 1964-es feljegyzést találunk, amely szerint akkor még mindig a kémelhárítás foglalkoztatta.²⁹ Kaiser 25 évi „munkaviszony” után pedig elismerésül megkapta a „Haza Szolgálatáért” érdemérem arany fokozatát is 1971-ben.³⁰

Pilcsiket illetően 1959 októberében merült föl, hogy szolgálatait a BM II/2. osztály részéről Tóth Pál őrnagy venné igénybe egy határon túli feladatra. Ennek kapcsán leírták vele az összes olyan esetet, amely dekonspirációhoz vezetett működése során, kezdve attól, hogy az 1948-ban általa börtönbe juttatott pesterzsébeti ismerősei egy részével még ekkor is együtt dolgozott Csepelen, egészen addig, hogy 1955-ben – amikor azzal a legendával, hogy katonának vonul be, s valójában hírszerzési kiképzésen vett részt – minden hétvégén hazajárt, soha nem látták katonaruhában, viszont sok ismerősével összefutott a Balatonnál. Feltűnő volt az is, amikor Pilcsiket a MAHART-hoz helyezték, hiszen senki sem hitte el, hogy műszaki ellenőri fizetése után, amit a Csepeli Vasműben kapott, mindössze 700 Ft-os fizetésért ment el önként matrónak, nem beszélve Pilcsik már említett, ott tanúsított magatartásáról. Teljesen nyilvánvaló volt 1956 októberében, hogy Pilcsikről mindenki tudta a környéken, hogy „ávós” – nem véletlenül keresték a forradalmárok.³¹ S mindenki tudta ezt róla a munkahelyén is, ahová 1958-ban, az Akciócsoport feloszlása után visszament dolgozni: „*...itt meglepetten látták, hogy élek, és többen elmondották, hogy az a hír járta be a gyárat, hogy engemet Pesterzsébeten az ellenforradalmárok agyonlőttek.*”³²

Ezután eltekintettek Pilcsik felhasználásától. 1960-tól 1963-ig lényegében csak mint „kiérdemesült ügynökkel” tartotta vele a kapcsolatot a BM II/3-b alosztály beosztottja, Simon Gusztáv százados.³³ A különböző presszóban, cukrászdákban – pl. Híd, Sirály, Kékmadár – tartott találkozók leginkább Pilcsik munkahelyi problémáiról, párttagságának kérdéséről és utóbbival kapcsolatosan munkaviszonyának igazolásáról esett szó. Munkahelyi és lakókörnyezeti dekonspirálódása miatt felmerült az is, hogy változtassa meg a nevét, és költözzön vidékre vagy másik kerületbe.³⁴ Külön problémát jelentett számára MSZMP-tagságának kérdése, hiszen elvileg választania kellett az operatív munka és a párttagság között, s miközben munkahelyén a párttitkár sürgette volna tagságát, ő inkább az előbbit választotta volna, de az állambiztonsági szervek foglalkoztatni nem tudták. Munkaviszony-igazolásának ügyében operatív tisztje azt a lehetőséget is felvetette, hogy a kieső időszakra – tehát amikor Pilcsik „főállású ügynök” volt – olyan igazolásokat használjanak fel, amelyeket azóta megszűnt vállalatok nevében állítanak ki.³⁵

Az ügynök meglehetősen rosszul élte meg, hogy lelepleződése miatt a szervek nem alkalmazzák: „*[Aczél] kijelentette, hogy részünkről bizalmatlanságot tapasztal a Rákosi-időszakban végzett tevékenysége miatt. Ennek alátámasztására megemlítette, hogy már több éve operatív feladatokkal nem bízunk meg.*”³⁶ Más alkalommal pedig „*felvetette, hogy ő koncepciós perekben nem dolgozott, úgy érzi, amit csinált, az a Magyar*

Népköztársaság érdekében történt és azt ma is végrehajtaná, mert tudja, hogy az osztályellenség és kémek ellen tevékenykedett.”³⁷ Pilcsikről nem véletlenül fogalmazta meg tartóztisztje egyszer, hogy sok kérdésben túlzottan baloldali beállítottságú. ³⁸ Az ügynököt végül 1964-ben zárták ki a hálózatból, miután állambiztonsági segítséggel új munkakönyvet állítottak ki számára, és visszamenőlegesen is igazolták párttagságát.³⁹ 1974-ben a BM III/I. Csoportfőnökség érdemeire tekintettel javasolta, hogy kérelmére kivételes nyugellátást állapítsanak meg, ⁴⁰ s ez az utolsó információ, amivel rendelkezünk Pilcsikkel kapcsolatban.

Rózsás Artur „más irányú” feladatai

Hogy az ügynökcsoporthoz tartozása, valamint Kaiser János és Pilcsik Pál kizárása nem csak azok dekonspirációja miatt volt sürgős, az egy Mészáros József által jegyzett javaslat egy-két Rózsásra vonatkozó mondatából is kiderül. „Rónait” ugyanis „*másirányú feladatok végrehajtásával*”⁴¹ bízták meg: 1958 márciusában kitelepítették Ausztriába.

Az 1958 januárjától BM II/3-5. megjelölést viselő emigrációs alosztály munkájában továbbra is meghatározó volt a „reakciós, fasiszta” emigráció bomlasztása, egyes vezetőik önkéntes hazatérésre bírása, illetve konspirált, erőszakos hazahozatala. Ennek fontosságáról tárgyaltak osztályvezetői értekezleteken,⁴² megfogalmazták pl. 1959-ben egy munkatervben,⁴³ és hangsúlyozták a hírszerzés ügkörének 1959-es tervezetében is.⁴⁴

1956 őszén nemcsak a hírszerzés központi szervei, hanem a rezidentúrák is összeomlottak. Az 1956. október 29-i kormányhatározattal párhuzamosan – amely kimondta az államvédelmi szervek megszűnését – a Külügyminisztérium Forradalmi Bizottsága összeállította azoknak az államvédelmi beosztottaknak a névsorát, akik külképviseleteken dolgoztak, majd 1956. november 1-jén utasították a nagyköveteket, hogy az „ávósokat” azonnal küldjék haza. Ez az USA-ban, Svájcban és Olaszországban meg is történt.⁴⁵ Egy feljegyzés szerint hasonló veszély fenyegette a bécsi rezidentúrát is, de a párt, a szovjet tanácsadó elvtársak és a magyar nagykövet, Puja Frigyes segítségével a bécsi rezidentúra már 1956 decemberétől folytatta a munkát.⁴⁶

Létszámát – tekintettel annak különleges helyzetére, hiszen Bécsben jelen voltak a legkülönbözőbb nyugati hírszerző szervek, s a magyar hírszerzés is operatív munkát végzett onnan más országok felé – ettől kezdve folyamatosan emelték, 1959 elején nyolcan dolgoztak ott, s abból ötöt 1957–1958-ban helyeztek ki.⁴⁷

Rózsás Ausztriába telepítésének indoka ismét egy Ábrányi ellen tervezett akció első lépése volt. Amint azt Mészáros József 1958. januári javaslatában írta, a felsőbb szervek által hozott – pontosan meg nem nevezett – legújabb határozat értelmében a III/5. Osztály fontos feladata az emigráció bomlasztása s ezen belül erőszakos és speciális operatív lépések megtétele. „*Ilyen irányú korábbi próbálkozásaink tapasztalatai bizonyítják, hogy a végrehajtó-ügynökségnek az adott területen kell tartózkodnia*” – állapította meg az alosztályvezető. ⁴⁸ Rózsás – akinek fedőneve ettől kezdve „Rónai” helyett „Netter André” volt – 1958. március 19-én írta alá a megbízást.⁴⁹ Eszerint az ügynök „disszidálása” utáni első feladata letelepedése és egzisztenciájának megteremtése volt. Ezzel kapcsolatban azt is meghatározták, hogy Rózsás nem mehet menekülttáborba, hanem ismerősein keresztül kell lakhatáshoz jutnia. Az ügynökhelyzet és a „reakciós, fasiszta” emigráció tanulmányozása mellett konkrét feladatul azt kapta, hogy igyekezzen Ábrányi közelébe férkőzni úgy, hogy az őt a „*nélkülözhetetlen, mindenre felhasználható »titkár vagy szárnysegéd« szerepével ruházza fel.*” ⁵⁰ Rózsást természetesen részletesen tájékoztatták Ábrányi életéről, s a kapcsolat kialakítása érdekében figyelmeztették: „*Feltétlenül fontos! Az érintkezést felvevő személy – bármely esetben – lehetőleg intelligens, nyíltarcú, jó fellépésű legyen. Keltse azt a benyomást, hogy ő, vagy szülei az úgynevezett »jobb társasághoz« tartoztak. Nem feltétlenül kell a*

gentrit megjátszani, elegendő a középosztálybeli ember magatartását felvenni. Legyen szerény, de nem megalázkodó. Szídhajta a SZER-t, Nagy Ferencet (akit Ábrányi talán védelmezni fog, de azért jó érzést okoz neki), a zsidókat, de nem túlzóan [...] Világnézetileg legyen liberális polgár...”⁵¹

Rózsás legendája ⁵² szerint ő egy, a második világháború előtt Budapesten, a reklámszakmában dolgozó ember, aki az 1956-ban mártírhalált halt Preisz Zoltán barátjával harcolt együtt a forradalomban,⁵³ majd arra számította, hogy a kommunisták győzelme csak átmeneti lesz, nem hagyta el az országot – de gyűlöli a rendszert, amelyben nem tudja családját megfelelően ellátni, és tervezi, hogy ha helyzete megszilárdul Ausztriában, őket is kihozza valahogy. Családja tájékoztatására pedig Rózsás azt találta ki, hogy „Lukács elvtárs”, mint az Uránium Feltáró Vállalat főosztályvezetője, a cég csehszlovákiai telephelyére küldte dolgozni.⁵⁴

Az ügynök megbízásában az áll, hogy kiérkezése után két hónappal veszik majd fel vele a kapcsolatot. Figyelmét külön felhívták arra, hogy ne kövessen el bűncselekményt. Szolgálatiért cserébe megígérték Rózsásnak, hogy megbízatásának eredményes teljesítése után, de még hazatérése előtt megkapja az Elnöki Tanács útján az amnesztiát és a teljes büntetéstörleszt, hazaérkezését követően pedig képességeinek megfelelő állást biztosítanak számára, és felterjesztik „a kiérdemelt erkölcsi és anyagi elismerésre a Miniszter Elvtárshoz”.⁵⁵ Távolléte alatt az állambiztonsági szervek vállalták Rózsás családjának a támogatását havi 2500 Ft-tal, neki pedig elhelyezkedéséig 200 dollárt adtak, amely – számításaik szerint – 2-3 hónapig fedezi megélhetését. Azt is megígérték, hogy Rózsás családja számára jobb lakást szereznek.

Mészáros 1958. március 22-én jelentette, hogy előző nap Rózsás légi úton, a Moszkva–Budapest–Bécs járaton elhagyta az országot egy Reidl Adolf névre kiállított útlevéllel, amelyben előzőleg a fényképet kicserélték. Ahogy Mészáros megállapította, a cserét még „saját szerveink sem vették észre”.⁵⁶

Rózsás Ausztriában

„Netter” ausztriai tartózkodásának minden elemét nem fogom részletezni – már csak terjedelmi korlátok miatt sem, hiszen volt rá eset, hogy Rózsás több mint 200 oldalon részletezte sérelmeit. Ehelyett igyekszem a legfontosabb eseményeket, az ügynökre jellemző fordulatokat kiemelni.

Három olyan tényező volt, amely az ügynök külföldi pályafutását végigkísérte és alapvetően befolyásolta. Az első, hogy már kitelepítése kezdetétől anyagi vitái voltak kapcsolattartóival s rajtuk keresztül a Központtal. Ezek a problémák évről évre súlyosabbak lettek és nemegyszer személyeskedéssé fajultak. Ilyenkor Rózsás – amellett, hogy rendszeresen drasztikus szavakkal illette kapcsolattartóját – többször őt megkerülve fordult az osztály vezetőjéhez, s bírálta mind operatív tisztjét, mind általában az Osztály munkáját. Másik megfigyelhető jellemzője az ügynök működésének, hogy a hírszerzés és azon belül az emigráció elleni alosztály vezetői sem tudták sokszor eldönteni, mire is használják fel Rózsást. Ez a bizonytalanság pedig nagyon rossz hatással volt „Netterre”. Végül, de nem utolsósorban: az ügynök sokszor úgy érezte ausztriai tartózkodása alatt, hogy elengedték a kezét, nem törődnek vele, nem hallgatják meg. Megszokhatta Magyarországon, hogy kapcsolattartójához gyakorlatilag bármikor, bármilyen problémájával fordulhat, s a szervek mindent elintéznek neki. Ez külföldön, Mészárostól távol nem így zajlott – operatív tisztjei próbálták formalizálni a kapcsolattartást vele, azaz rászorítani az ügynököt arra, hogy csak meghatározott időközönként találkozzanak, és főleg, hogy szintén csak havonta egyszer kap juttatást, ezt azonban Rózsás láthatóan nem tudta megszokni.

Jellemző, hogy Rózsás Artur megérkezésekor nem tudta Ausztriában élő ismerősei segítségét kérni, mert azok éppen letartóztatásban voltak,⁵⁷ ezért a Stephanskirchében, a magyar kolónia plébánosaként szolgáló Asztalos Jánoshoz⁵⁸ és Csigó Józsefhez ment „gyónni”, akik segítettek neki, s azzal telefonáltak a rendőrségre, hogy „egy hívőnek sikerült Magyarországról átjönnie”,⁵⁹ s menedékjogot kér. Erre Rózsás szerint azért volt szükség, hogy kedvezően fogadják a rendőrségen, s igaza is lett. 26 napig tartották fogva és hallgatták ki, majd megkapta menekültigazolványát. Ezután – annak köszönhetően, hogy a világháború előtt többek között a bécsi székhelyű és ekkor is fennálló Ferdinand Konwallin cégnél dolgozott – hamar sikerült elhelyezkednie egy papír- és műanyag-kereskedéssel foglalkozó vállalatnál, ahol üzletszerzőként szabadon mozoghatott, és így ügynöki tevékenységét is könnyen végezhetette.

Rózsás már első jelentései egyikében utalt arra, hogy nem elég a számára biztosított pénz, már csak 600 schilling áll rendelkezésére, s ezért kérte a mielőbbi kapcsolatfelvételt.⁶⁰ Pár nappal később már arra panaszkodott, hogy 2 napja egy liter tejen és szardínián él, s hogy pénztelensége akadályozza a kapcsolatok építésében is, mert lassan nem lesz rendes ruhája sem, s így nem tud társaságba menni. Sajátos stílusában felháborodva tette szóvá, hogy nem érti, miért csinálnak belőle bohócot, s hogy hol itt a bajtársiasság, amikor pedig önhibáján kívül egy fillér nélkül áll. Megjegyezte, hogy őt arra utasították, lágerbe ne menjen, pedig ott kapna kosztot, kvártélyt, ráadásul megtiltották azt is, hogy illegálisan szerezzen pénzt, mert akkor elveszíti megbízatását.⁶¹

„Netter” fedőcímmre írt képeslapja 1958. június 5-i dátummal, melyben virágnyelven kéri a kapcsolat felvételét. Hogy a lap a bécsi Operaházat mutatja, azt jelentette, az ügynök az előre meghatározott időben ott várja az operatív tisztet.

6. 5. 1958.

Drága kis Pajtásom!

Az ismerősök, úgy látszik mind kivándoroltak, már innen, mert sehol sem találkozom egyetlen szállal sem. Vasárnap is nagy sétát tettem, gondolva hogy köznapon dolgoznak és talán vasárnap összefutok valami kedves ismerőssel, de sehol-senki! Ti különben hogy vagytok? Hallom van problémátok bőven! Na majd nyáron kipihened magad! Én jól vagyok! Feleségem levelét megkaptam és nagyon örültem neki. Vannak problémáim, na de majd csak kialakulnak a dolgok. Kezdeti eredményeim vannak pl. most nagyon szép lakásom van, jó állásom és főleg egészséges vagyok. Majd levélben bővebben fogok írni. M. D. A.

H. M.

Szikszay Béla

G Budapest

XX. J. J. J.

Verlag - Hubmann, Wien I., Schwanengasse 3

Echt Photo

6691 6

A szöveg: „Drága kis Pajtásom! Az ismerősök, úgy látszik, mind kivándoroltak, már innen, mert sehol sem találkozom egyetlen szállal sem. Vasárnap is nagy sétát tettem, gondolva hogy köznapon dolgoznak és talán vasárnap összefutok valami kedves ismerőssel, de sehol-senki! Ti különben hogy vagytok? Hallom, van problémátok bőven! Na majd nyáron kipihened magad! Én jól vagyok! Feleségem levelét megkaptam és nagyon örültem neki. Vannak problémáim, na de majd csak kialakulnak a dolgok. Kezdeti eredményeim vannak pl. most nagyon szép lakásom van, jó állásom és főleg egészséges vagyok. Majd levélben bővebben fogok írni. Üdv. A.”

Mészáros intézkedett, hogy az ügynök soron kívül kapjon 100 dollárt, bár megemlítette, hogy eddig kb. 1000–1500 Ft értékben küldött csomagot családjának.

A Központ Rózsás egzisztenciájának megalapozására ugyanekkor 10 000 schilling kifizetését is engedélyezte, hogy azon papírgyártáshoz szükséges gépeket vásároljon, s eleinte – az ügynök terveinek megfelelően – társulva valakihez, majd lehetőség szerint önállóan üzze az ipart.⁶²

Ami állambiztonsági feladatait illeti, Rózsás közölte, hogy ha lassan is, de halad „Gitta” – Zákó aktuális fedőneve – ellenőrzésében, három közvetlen ismerősön keresztül is meg tudja őt közelíteni, s egyszer követte is.⁶³ Ez már csak azért is meglepő, mert eredetileg azért küldték ki, hogy Ábrányihoz férkőzzön közelebb. Semmilyen információ nem utal arra, hogy időközben miért változott meg a „cél személy”.

Eleinte úgy tűnt, hogy Rózsás Arturnak az állambiztonság jelentős anyagi támogatásával sikerült az alapokat megteremtenie Ausztriában. A hírszerzés budapesti vezetői olyannyira elégedettek voltak vele, hogy már 1958 nyarán felmerült, illegális rezidenst nevelnek belőle. Ez pedig hosszabb, 5-6 éves külföldi tartózkodást kívánt volna meg, amely alatt az osztrák állampolgárságot megszerezve a tervek szerint véglegesen letelepedett volna Ausztriában vagy Nyugat-Németországban. Erről azonban Rózsás mit sem tudott. Mint megjegyezték, „feltételezhetően abban a tudatban él, hogy rövidesen rajtaütésszerű harci feladatot fog kapni, ami után hibáit jóvátéve emelt fővel hazatérhet”.⁶⁴ Ezért kérték a „Fodor” fedőnéven szereplő Szombath őrnagyot,⁶⁵ „Netter” kapcsolattartóját, hogy nagyon alaposan készüljön fel a találkozókra, s hogy Rózsás „minden napjának és rezdülésének ismeretében állandóan tanulmányozza, vezesse és nevelje”, és finoman puhatolózzon, milyen hatást váltana ki feladatainak megváltoztatása.⁶⁶

Rózsásban, aki valóban azt hihette, hogy az akció gyors lebonyolítása után pár hónap múlva hazamehet, bizonytalanságot keltett a várakozás. Ezért levélben fordult Mészárosához problémáival, mert, mint írta, „*az Osztályt éveken keresztül Lukács et. jelentette a számomra közvetlenül és hazai viszonylatban ma is nagy mértékben Lukács et. jelenti*”.⁶⁷ „Lukács” később is fontos maradt számára: 1960 májusában pl. „*Kedves, szeretett Lukács et!*” megszólítással írt neki, igaz, később azzal folytatta, hogy nem törődnek otthon családjával, miközben ő olyan szolgálatot teljesít, ami „*nem olyan kockázatmentes, mint könyvtárosnak lenni a Széchenyi Könyvtárban.*”⁶⁸

Rózsás foglalkoztatási tervét 1958 őszén – miután a Központban szovjet tanácsadók segítségével megtárgyalták biztonsági helyzetét és felhasználási lehetőségeit ⁶⁹ – hivatalosan is megváltoztatták. Felkínálták számára a választás lehetőségét, hogy akcióban vállal-e szerepet (I. terv), vagy hosszabb tartózkodása alatt magasabb színvonalú, több eredménnyel járó feladatokat végez (II. terv). Ez utóbbi esetben Rózsást állományba is vették volna főhadnagyi rangban, viszont katonai fegyelem alá kerülve alig érintkezhetett volna feleségével és gyermekeivel. Az ügynök elfogadta a tartósabb külföldi kiküldetést, csak családja támogatását kérte, bár erősen idegenkedett attól, hogy az új helyzetnek megfelelően pár napra illegálisan haza kellene mennie kiképzésre. Attól tartott, hogy mivel semmilyen akciót nem hajtott végre, ez csak csalátek, és ha hazatér, le kell ülnie 7 és fél éves börtönbüntetését.⁷⁰

Mindeközben az állambiztonsági szervek Budapesten igyekeztek Rózsás családjának lakást szerezni: „*Tájékoztatásul közöljük, hogy Kelenföldön kiutaltattunk Netter családja részére egy megfelelő lakást. A tervezett költözködés előtt azonban a Fővárosi Tanácsnál ugyanerre a lakásra benyújtotta igényét Papp László olimpiai bajnok is. A lakás megszerzése érdekében Papp jelentős személyeket keresett meg. Mikor látta, hogy a már kiutalt lakást nem tudja megszerezni, arról kezdett beszélni, hogy Netter családja bizonyára a Biztonsági Szervek protezsáltja [...] Papp a család kilétét, pontos tartózkodási helyét nem ismeri, alaptalanul tette az említett kijelentéseket. Mivel ilyen helyzet állt elő [...] visszavontuk a kiutalást.*”⁷¹ 1958 végén még mindig nem sikerült a család elköltöztetését megoldani: a kiválasztott, szintén szoba-konyhás lakás bérlője még nem kapta meg a kanadai bevándorlási engedélyt.⁷² Rózsás, aki csak a szerveken keresztül levelezhetett volna családjával, ám egy ismerőse által tartótisztje tudta nélkül is kapcsolatban állt velük, értesülve a történekről, felháborodva kérte minden ilyen esetben számon, hogy az ígérek ellenére nem támogatják megfelelően feleségét és gyermekeit, és láthatóan nem vette tudomásul, amit többször próbáltak megértetni vele: a szervek (már) nem mindenhatók, nem tudnak mindent elintézni neki.

Szombath őrnagy már 1958. augusztus 30-i jelentésében megjegyezte, hogy eddig nagyon simán mentek a dolgok, de mindenre fel kell készülni, mert Ausztriában a gazdasági pangás jelei mutatkoznak.⁷³ Rózsás, azzal az indokkal, hogy nem bírja a versenyt a nagyüzemi versenytársakkal, egyre több pénzre tartott igényt – és többé-kevésbé sikerrel is csikart ki kapcsolattartójától –, s kevésnek tartotta a szervek által számára megállapított havi 3000 schillinget, saját keresete mellett. Eközben azonban nagy értékű csomagokkal látta el családját, mert, amint megjegyezte, ezt „*lelki szükségletnek*” érezte.⁷⁴ A csomagküldéssel nemcsak az volt a probléma, hogy az ügynök erre költötte összes pénzét, hanem az is, hogy a család környezetében ez feltűnést kelthetett, ezért Szombath folyamatosan próbálta Rózsás csomagküldési törekvéseit korlátozni, viszonylag kevés sikerrel – a jelentések végén rendre megállapították, hogy az általa küldendő pakk jóval nagyobb, mint amennyi a megengedett.

Leltár Rózsás egyik csomagjáról

ÁBTL 3.2.3. Mt-765/3.

Belügyminisztérium
II/3-D Alosztály

Szigoruan titkos!

Tárgy: Leltár "Netter" családja
részére érkezett csomag-
ról.

L e l t á r

Budapest, 1961 június 13.

"Netter" a bécsi rezidenturán keresztül 1961 június fo-
lyamán az alábbi tartalmu csomagot küldte Budapesten élő
feleségének:

3 db. női nylon harisnya.
100 db. rotbart borotvapenge.
1 db. asztali óra.
1 db. villanyborotva
1 db. kis táskarádió
1 db. retina II. fényképezőgép
1 db. Compur-Rapid lencse.
2 tekercs film /használatlan/
1 tubus orvosság /kenőcs/
2 db. golyóstoll
5 db. karóra
5 db. tekercs színes film.

Javaslat:

Javaslom, hogy a következő utasításban állítsuk le "Net-
ter"-nél a hasonló csomagok küldését, mivel annak érté-
kesítése családja részéről újabb dekonspirációt eredmé-
nyezhet.

Major Ferenc
Major Ferenc r.szds.
főop.beosztott

Készült: 2 pld.
Gépelte: Ené

Noha csak 1958 októberében fogadták el az ügynök foglalkoztatásának megváltoztatását, novemberben máris módosították azt. Mészáros ugyanis beszélt Rózsás családjával, s ebből azt a következtetést vonta le, hogy azok nem lesznek meg évekig nélküle, s ez – pláne az érintkezés hiánya – olyan problémákat okozhatna, ami akadályozná az ügynököt feladatai végrehajtásában. Így ismét visszatértek az I. tervhez, vagyis „Gitta” erőszakos

„kiemeléséhez”. Ekkor már szó sem volt arról, hogy „Netter” részt venne Ábrányi hazahozatalában. Mint Szombath megjegyezte, Rózsás némi csodálkozás után örült a változtatásnak, valószínűleg azért, mert ő is úgy érezte, ez jobban illik hozzá.⁷⁵

Közben az ügynök egyre-másra jelezte súlyos anyagi gondjait: *„Igen, itt kell élni Bécsben ahhoz, hogy megismerjük, milyen drága itt az élet! Aki itt él, vagy itt élt, az tudja, a város nagy, a közlekedés drága. Ha nem akarom magam agyon gyalogoltatni, akkor naponta 8-10 schilling a villamos költségem. Az élelmezés drága! Ha azt állítom, hogy naponta 50 schillinget költök élelmezésemre, akkor a legegyszerűbb élelmezést választottam. Az én testi felépitésemnek és fizikumomnak nem elegendő egy vendéglői menü! Ezen felül dohányzom, a legolcsóbb cigarettát szívom, »Austria 3«. 1 doboz 3.60 schilling. Újságot is olvasom [...] Emberekkel beszélek, így nem térhetek ki egy espressó elől sem...”* – írta 1958 decemberében.⁷⁶

Rózsás a helyzetére tekintettel kapott újabb 5000 schillinget, de megígértették vele, hogy többet ilyen nem fordulhat elő, s megelégszik a havi 3000-rel.

1959 januárjában Szombath utasította az ügynököt, hogy kezdje meg a „Gitta-akció” kidolgozását.⁷⁷ Tájékoztatása szerint abban részt fog venni „Nagy Mihály” fedőnevű ügynök is,⁷⁸ akinek feladata Zákót helyzetbe hozni, azaz egy véletlen találkozás keretében összeismertetni Rózsás Artúrral. Rózsás feladatai közé tartozott olyan helyszíneket keresni Bécsben, amelyek az akció végrehajtásának megfelelnek – nem jöhettek számításba túlzottan elhagyatott helyek, mert Zákó esetleg gyanút fogott volna, de értelemszerűen túl forgalmasak sem. Az ügynök különböző belvárosi utcák kapualjait javasolta, ahol séta közben *„nyugodtan csendre intheti Gitta barátnőnket”*, majd a közvetlenül ott álló autóba betuszkolja.⁷⁹ Emiatt az akcióhoz szükséges használt autó szerzésében is neki kellett eljárnia, valamint megfelelő határkaput megjelölnie: Rózsás a leginkább a Szentgotthárd–Fürstenfeld határszakaszt javasolta a *„küldemény”*, azaz Zákó átadására.⁸⁰

„Netter” csak azt kérte, hogy az illető elvtárs, aki a célszeméllyel összeismerteti, teljesen megbízható legyen, mert, mint írta, a többit ő – ismerve „Gitta” fizikai tulajdonságait – megoldja.

Az akció végrehajtását 1959. március végére, majd májusra tervezték. Szombath már március elején megjegyezte, hogy Rózsás egyre türelmetlenebb, hiszen várta, hogy az ígérek szerint amnesztiával hazatérhessen.⁸¹ Az ügynök fel is tette a kérdést: *„Mi az, ami neki ilyen hosszú idő után kedvez, akarunk ellenére? [...] Ő-e az, aki ügyes, vagy mi vagyunk kevésbé ügyesek? Avagy csak a körülmények alakulása az, ami személyének 4 év óta kedvező?”*⁸²

Kérdései már csak azért is érvényesek voltak, mert az akciót ismét elhalasztották. A Központban folytatott megbeszélésen megállapították, hogy Zákó bécsi útja igen bizonytalan, lakóhelye pedig nagyon messze van. Felvetették, hogy nyár elején jöhet Zákó újra Bécsbe (de nem jött), s majd akkor hajtják végre elrablását, ugyanakkor általánosságban is megállapították, hogy 1956 után Zákó óvatosabb, ritkábban jár az osztrák fővárosba.

Rózsásra nagyon rossz hatással volt az akció csúszása. Bár önálló iparüzési engedélyét 1959 áprilisában megkapta, anyagi helyzete semmit nem javult, változatlanul a legkülönbözőbb kifogásokkal igyekezett pénzt kicsikarni tartótisztjétől – pl. azzal, hogy őt, mint önálló ipari tevékenységet folytatót, ellenőrizni fogják az osztrák hatóságok, s ezért biztosítsanak neki 10–15 ezer schillinget tartalékba.⁸³ Júniusban már azzal fenyegetőzött, hogy ha nem kap azonnal 10 ezer schillinget, bezárja műhelyét.⁸⁴ Az ügynök pénzkövetelési akciói alkalmával mindig legalizációjának, azaz üzleti tevékenységének biztosítására hivatkozott az állambiztonsági szerv képviselőjével szemben, hangsúlyozva, hogy őt nem a tartótiszt foglalkoztatja, hanem a Magyar

Népköztársaság küldte ki a párt vezetőségének egyetértésével. Azt pedig, hogy nem adtak neki több pénzt, a bizalom megvonása jelenként állította be: „Netter [...] hivatkozott arra is, hogy amíg 1954-ben az akciócsoporthoz otthon együtt volt, sokkal több bizalmat élvezett és jobb ellátásban részesült minden szempontból, mint most. A csoport szétbomlott és egyedül ő jutott el odáig, hogy bevetésre került [...] mostani helyzetében sokkal inkább indokolt lenne vele szemben a bizalom elsősorban anyagiak terén...”⁸⁵ Az ügynök ekkor vetette fel először, de nem utoljára, azt is, hogy ha nem segítenek rajta, anyagi problémáit „saját hatáskörben” fogja megoldani, azaz betöréseket fog végrehajtani.

Tartótisztje problémáival kapcsolatban megjegyezte, hogy valóban nagyon negatívan hat Rózsásra az akció elhúzódása és az, hogy ekkor már támpont sem volt annak végrehajtási időpontjára: „Netter bizonyos mértékig jogosan veti fel azt a kérdést, hogy nem rendezkedhet be 1-2 hónapos időtartamra, melyet különböző áthidalásokkal is meg tudna oldani, mert igen súlyosan ütne vissza egy-egy ilyen átmeneti megoldás abban az esetben, ha még fél évig, vagy annál is hosszabb ideig Ausztriában kell maradnia.”⁸⁶ Így Szombath maga javasolta a Központnak, hogy most már határozzák el végre az akciót, mert, mint írta, ha Rózsás nem kap konkrét feladatot rövid időn belül, az „bomlasztani fogja erkölcsi szilárdságát”.⁸⁷

Miután a következő hónapokban sem történt semmi, Rózsás egyre erőteljesebben adott hangot felháborodásának az akció háromszori eltolása (1958. október–november, 1959. május, 1959. június 26.) miatt. Szombath pedig egyre gyakrabban jelentette a Központnak, hogy ügynöke erőszakos, követelőző magatartást tanúsít a találkozásokon, megengedhetetlen hangon beszél vele. Először készítették kimutatást is vele: saját bevallása szerint 1959 augusztusáig 75 680 schilling bevétele és 80 750 schilling kiadása volt.⁸⁸

Egyre a 23.843.- Sch. meglető gépjárművel
 továbbra a lakóháza és az
 ip. engedélyre kiadott elv.
 12 tételre a fenti kiemelésben -
 ltr, mely kifizetés: 16.805.- Sch.
 társaság: 40.648 Schillinget kifizetendő levélben
 a 75.680.- Schillingtel
 40.648.-
 35.032.- Sch.

Félbe hagyva a nemileg 35.032.- Sch.-
 tételben az Ország által rendelkezésünkre bocsátott
 társaság, mely társaság elvont 16 hónapra, amire
 lassú átlagban magamra 2.189.- Schillinget köl-
 töttem, mely társasággal minden étkészítéssel, mo-
 zsaomással, trükközéssel, közlekedési költségekkel, pu-
 házzal és egyéb nemilegkel együtt vásárlásaimmal
 és gondolatok miatt az társasággal nem voltam pa-
 zárós!

Még kell még jegyezni, hogy fenti
 kiadásaimat főleg emlékeztető állatokban álltam,
 mert pontos feljegyzés nem értem vezetni, ezért
 gondoltam, hogy az még egy kiadásom is amire már
 nem emlékszem! De még gondoltam emiatt is elég
 ahhoz, hogy áttekinthető legyen lehetséges pénzbeli gaz-
 daltsági állományról!

Walter Andras

1959. július 30-án

u. i. Még annyit, hogy itt a társaság az Euler a ka-
 pital az már elvont kiadások jelével! Szavonta mindenki mellett
 kiadás mellett kerül megem. Lakásdíj 450.- cigaretták 160.-
 mosás 50.- nyírás 40.-
 Lakásdíj 280.- Rádió díj 14.-
 Villamos 250.- Készlet 60.-
 Hónap 1500.- Pénzügyi 100.-
 Rádió díj 300.- 3.204.-

1959 augusztusában aztán Rózsás titkosírási levelet juttatott el közvetlenül Mészárosnak, hogy az adja át a hírszerző osztályt vezető ezredes elvtársnak és a szovjet tanácsadónak. A levélben erőteljesen bírálta kapcsolattartóját, Szombath Józsefet, s a hírszerzés vezetői - amellet, hogy figyelemre méltónak tartották, hogy Rózsás tud a szovjet tanácsadóról és arról, hogy a hírszerzést ezredesi rangban álló személy irányítja **89** - úgy értékelték, hogy Rózsás tendenciózusan igyekszik Szombath iránt bizalmatlanságot kelteni, hogy új kapcsolattartót kapjon, akitől könnyebben csikarhat ki pénzt. **90**

Rózsás magatartása a következő hónapokban sem változott, így irányítói elhatározták, hogy illegálisan hazahozzák pár napra. Az ügynök azonban erre továbbra sem volt hajlandó, mondván, hogy akkor le kellene töltenie büntetését.

Miután az ipar továbbra sem ment, s Rózsás egyre súlyosabb anyagi helyzetbe kerülve már sok ezer schillinggel tartozott ismerőseinek, a Központ utasította, hogy üzleti vállalkozását szüntesse meg, hiszen annak továbbvitelét nem tudják fedezni. Ezt azzal is indokolták, hogy a „Gitta-akcióra egyenlőre a nemzetközi helyzet alakulása miatt nem kerülhet sor”.⁹¹

Ettől kezdve már nem is volt szó arról, hogy Rózsás részt vegyen Zákó, illetve Ábrányi erőszakos hazahozatalában.

A BM II/3. Osztálya egyébként már 1959 májusában javasolta, hogy bízzák meg más feladatokkal az ügynököt, hiszen egy jelentésében kb. száz embert sorolt fel, akikkel kapcsolatban állt Ausztriában. A Bécsnek küldött utasításban a következőket írták: „Mivel a Gitta-féle ügy realizálása még mindig tisztázatlan, gondolkodunk azon, hogy kit lehetne helyette a Bécsben ellenünk tevékenykedők közül feldolgozás alá venni.”⁹² Rózsást meg is bízták egy, Miklódy Molnár István elleni akcióterv kidolgozásával.⁹³ Az ő ügyében környezettanulmányokat, megfigyeléseket végzett, de több más személy ellenőrzésében is közreműködött a következő években. Így pl. sokáig figyelte Konek Alfrédot⁹⁴, illetve követte „Kóbor” fedőnevű célszemélyt,⁹⁵ de fel kellett derítenie a Gehlen kémszervezet tolmács-fordítója, Gallinger Aliz körülményeit is, azt, hogy az osztrák határ közelében lévő, nyugat-németországi, freilassingi otthonából hogyan tudnak elhozni a feltételezések szerint ott tárolt titkos iratokat. Rózsás utasítást kapott a Sütő István volt csendőr („Rejtő” fedőnevű célszemély) erőszakos hazahozatalára vonatkozó terv kidolgozására is.⁹⁶

Végrehajtási utasítást az ügynök azonban egyikkel kapcsolatban sem kapott, és nem is foglalkoztatták rendszeresen.⁹⁷ Ráadásul Rózsás nem „aprómunkára”, hanem nagy akcióra vágyott, mert ebben látta hazatérése zálogát. Emiatt és egyre súlyosbodó anyagi helyzete miatt komoly vitái voltak a tartását 1959 decemberében átvevő „Takács elvtárrsal”, azaz Tóth Pál rendőr őrnaggyal.⁹⁸

„Kóborlási kiadások”

Ipari tevékenysége beszüntetése után Rózsás egy Wiener Ideal nevű cégnél dolgozott üzletkötőként, de ottani keresetével sem volt megelégedve. Másrészt, mint írta, míg az ipar lekötötte az idejét, ezután rengeteg szabadideje volt, amit kóborlással kellett eltöltenie, hiszen, mint üzletkötő, nem ülhetett egész nap a cégnél, de otthon sem, mert gyanús lett volna, hogy nem dolgozik. Ettől kezdve szerepelt Rózsás szótárában a „kóborlási kiadás” tétel is, mert, mint írta, az egész napos, fizikailag és idegileg is kimerítő kóborlás során időnként be kellett ülnie pihenni egy-egy eszpresszóba. Ennek költségeit is szerette volna megtéríttetni a szervekkel, kapcsolattartója azonban nem mutatott erre hajlandóságot.⁹⁹

1960 őszére Rózsás Tóth Pállal való viszonya is ugyanúgy megromlott, mint korábban Szombath-tal. Rózsás egyre sűrűbben kért találkozót kapcsolattartójától, hogy pénzt kérjen tőle, egyúttal egyre gyakrabban fejezte ki nemtetszését, hogy már 30 hónapja semmittevéssel tölti idejét Ausztriában.¹⁰⁰

Az ügynök 1960 novemberében azzal kapott tartótisztjétől 10 000 schillinget, hogy az hosszabb időre Budapestre utazik, s a következő találkozót csak 1961. január 18-án tartják. Hogy a pénze már hamarabb elfogyott, azt onnan is lehetett tudni, hogy amikor a megjelölt napon valóban találkoztak, Rózsás egy több mint kétszáz oldalas, kézzel írott feljegyzést adott át Tóthnak,¹⁰¹ amibe aztán tényleg minden sérelmét beleírta a 32

hónapja tartó terméketlen várakozástól, az akciók elmaradásáról, a bizalom megvonásától kezdve a lehetetlen anyagi helyzetéig, a bécsi rezidentúra munkatársainak alkalmatlanságáig. Rózsás sajátos stílusában kapcsolattartói szemére vetette, hogy azok semmiben sem döntenek önállóan, mindig mindenre azt válaszolják neki, hogy meg kell kérdezni a központot: „Hogy milyen természetű vitákat kell folytatnom? Körülbelül ilyeneket: én elmondom, hogy kénytelen vagyok levegőt szívni, mert levegő nélkül nem lehet még a 20. század fejlett körülményei között sem élni. Érdekes, feleli a kapcsolattartóm, ilyen probléma a gyakorlatom alatt még nem merült fel! Várjak egy-két hetet, majd utasítást kérek otthonról!”¹⁰² Az ügynök ismeretlenül is gratulált az osztály vezetőjének, mert, mint írta, ahol ilyen lehet a kapcsolattartó, ott az nem csak az ő bűne.¹⁰³ Tóth Pált operatív felkészültség nélküli hivatalnoknak nevezte, aki szerinte saját súlyát nem tartja elegendőnek az ő érveivel szemben, ezért ha kifogásolja tevékenységét, rögtön többes számban beszél: „Ha én az elmúlt hónapokban szemrehányást tettem Kapcsolattartómnak, akkor azonnal ilyen kérdésekkel fordult felém: »Szóval Maga bizalmatlan Velünk szemben?« [...] amit vele szemben kifogásolok, azt azonnal átülteti többes számba és így én szerinte nem az Ő ténykedését kifogásolom, hanem azonnal az Osztályomat, a Magyar Népköztársaságot, sőt, az egész szocializmust!”¹⁰⁴ Ezenkívül Rózsás megjegyezte azt is, hogy őt csak dekorációs kellékként használják ahhoz, hogy kimutassák, van az osztálynak külföldi hálózata.¹⁰⁵

Ezután már nem engedték meg az ügynöknek, hogy elszabotálja a hazarendelését, mondván, hogy a Tóth Pál és közte lévő megromlott viszonyt nem tudják rendezni a Központ segítsége nélkül, és Rózsásra szükségük van egy leendő akcióban.¹⁰⁶ Az ügynököt 1961. február 7-én, illegális úton hozták haza a pornóapáti határkapunál, egy nyomsávon vezetve, mert a műszakiak a fagyos föld miatt nem tudták a határzárát megnyitni, azaz az aknákat felszedni. Kívánságára megmutatták neki az Üllői út környékét, majd elszállásolták a hírszerzés Zugligeti úti objektumában.

A beszámoltatásán, amelyen Mészáros József, Szombath József és – taktikai okokból háttérbe húzódva – Tóth Pál is részt vett, Rózsás ragaszkodott a feljegyzésében foglaltakhoz. Szokás szerint hűségét és elszántságát hangoztatta, és az élet drágulásával indokolta, hogy nem tudta kiadásait fedezni. Az általa írt 215 oldalas jelentésben szereplő kitételek pedig annak voltak a következményei, mint mondta, hogy szabadidejével nem tudott mit kezdeni, és a kóborlás idegileg, fizikailag is kimerítette. Rózsás bírálatot kapott, és – miután még mindig úgy gondolták, hogy szükségük van rá – választás elé állították: vagy itthon marad, megkapja az amnesztiát, és visszavezetik a polgári életbe, vagy meghatározatlan időre, amely lehet két év vagy három hónap is, ugyanolyan feltételekkel, mint eddig, visszatér Ausztriába.¹⁰⁷ Rózsás az utóbbit választotta, de feltételeket szabott, amelyek között szerepelt: engedjék, hogy egzisztenciát teremtsen magának, feltétlen bizalommal legyenek iránta, járuljanak hozzá, hogy hazajöhessen néha látogatóba, engedjék el az osztállyal szembeni adósságát, és, nem utolsósorban, minden egyéb adósságát fizessék ki, amelyek több mint 13 000 schillinget tettek ki. Rózsás közölte, hogy el tud helyezkedni házaló ügynökként egy vállalatnál Bécsben, amihez kért még 10 000 schillinget a kaucióra. Közölte azt is, hogy ezentúl nem fog kérni pluszpénzt a havi 3000 schillingen felül, csak még most, utoljára, mert 18 schilling van a zsebében...¹⁰⁸ Látható, hogy az ügynök milyen sikerrel volt képes pénzt kiereszokolni az állambiztonsági szervektől és milyen ügyesen tudta a saját igényei szerint alaktani az eseményeket.

„Netter” feladatai

Rózsást pár nappal később, február 12-én ugyanazon az úton, amelyen jött, visszajuttatták Ausztriába, és hamarosan munkába is állították. Feladata nem volt új: már korábban is dolgozott Török Jenő pap, piarista szerzetes¹⁰⁹ megfigyelésén, a cél a vélhetően lakásán tárolt titkos iratok megszerzése volt. Az újdonság az volt ebben, hogy a hírszerzés vezetői – valószínűleg a Rózsás-ügy mielőbbi lezárása reményében – ehhez

az akcióhoz kötötték az ügynök amnesztiájának megadását és hazatérését. Rózsás már itthon felvetette, hogy – kizárólag a felesége megnyugtatóására – készítsenek operatív egy okmányt, amely bizonyítja, hogy az Elnöki Tanács amnesztiában részesítette. Kádár József, a II/3 osztály helyettes vezetője viszont azt javasolta, hogy a Török-akció után adják meg a legális amnesztiát.¹¹⁰

„Netter” 1958 tavaszán rögtön belevetette magát a feladatokba. Megszerezte a Török-lakás kulcsait, és – egyelőre csak kívülről – figyelte is az „ellenséges objektumot”. A lakás átkutatására azt az időszakot tartotta alkalmasnak, amikor a pap a Stephanskirchében gyóntat vagy misét tart, bár megjegyezte: *„Ésszerűbb volna az egész alattomos, hétpróbás gazembert hazavinni, mert ennek a fejében több van, mint amire az íróasztalában számíthatnunk.”*¹¹¹ Hogy az épületen belüli mozgásokat alaposan felderítse, 6 éjszakát töltött annak padlásán rejtőzve, amely miatt – a kollektív szerződésre hivatkozva – 100%-os túlóradíjat kért (!).¹¹² Mint bevallotta, életében nem rendelkezett annyi kulccsal, amennyit ehhez az akcióhoz a Központtól rendelt, pedig betörőként azért volt neki néhány. Fényképezőgépet is kapott a titkos okmányok lefotózására.

Rózsás elszámolása a beszerzett eszközökről

ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3.

Feljegyzés
1961. június -tól 9-én

1961. febr. 15.-től kap-
tave operatív költségeire átvett
Sch. 1.300.- al.

Ezen feletti bizonylat a mai
napig az alábbi kiadásaim voltak:

12 db. patens tüls a 7.50	Sch. 3.15.-
Egyéb kifizetés	60.-
Sátra és jesszetők	43.-
Reszelték megcigyzés	18.-
Schubler, fagyó, csav. kuro	98.-
Fillauro és expreio	183.-
Taxi Hermannsból	45.-
" Stutteldorfahy,	27.-
" Franz Josef Brinkhofy éjjel	28.-
" " " " "	28.-
" " " " "	26.-
Vátha elleni orvoságra	41.-
Pensionsversicherung	120.-
Hauskulturen	250.-
<u>Bizonylat: 1.342.- Sch.</u>	

Végül 1961 júliusában bejutott Török Jenő lakásába, és megállapította, hogy „az egész egy nagy személtáda”.¹¹³ Nem is talált semmi érdemlegeset. Ottléte bizonyítására elhozott egy receptet és más papírokat is.

1961 augusztusában új, részletes tervet fogalmaztak meg „Netter” foglalkoztatására az osztály B-, C- és D-vonalán.¹¹⁴ Konkrét feladatot csak a C-vonalon határoztak meg: a tervek szerint Rózsás részt vett volna egy újabb akciócsoporthoz, amely „Doboz” fedőnevű célszemély (akit az állambiztonsági szervek nyugatnémet hírszerzőszervek ügynökeként tartották nyilván),¹¹⁵ illetve a „Szamosi-ügynökcsoporthoz” vezetőjének,

Sárvári Lászlónak vagy helyettesének erőszakos hazahozatalára irányult.¹¹⁶ Ezenkívül „Bertalan” (a Salzburgban élő Farkas Ferenc) lakásán terveztek titkos házkutatást. A Török Jenő lakásán tartott titkos kutatást még értékelték a Központban, és szándékukban állt a pap irodájának feltérképezése is, ha már a szobájában nem találtak semmit.

Mideközben Budapesten elkezdtek intézni az ügynök „kiérdemelt” amnesztiáját. A hírszerzés vezetői sikertelenül próbálkoztak azzal, hogy Rózsás kegyelemben részesítését titokban, konspiráltan hajtsák végre, ugyanis hamar kiderült, hogy az ilyen ügyeket mindenképpen az Elnöki Tanács plénuma tárgyalja, és mindenki csak hazatérésekor kaphatja meg. Így javasolták, hogy az ügynök által felvetett módon, felesége megnyugtatóra a II/9 Osztály készítsen operatív célokra ilyen okmányt.¹¹⁷

A tervezett feladatok végrehajtásából azonban már semmi nem valósult meg. 1961 decemberében Rózsást betörési kísérlet miatt Bécsben letartóztatták. Kapcsolattartója nem volt igazán meglepve, és nem is különösebben aggódott érte: *„Ismerve 'Netter' múltját és egyéniségét, realisan arra számíthatunk, hogy kihallgatása során csak olyan törvényellenes cselekmények elismerését fogja elismerni, amelyeket a rendőrség egyértelműen tud vele szemben bizonyítani. Amennyiben az osztrák hatóságok megfelelő bizonyítékkal nem rendelkeznek, úgy biztosra vehető, hogy gyanú alapján megtörni, illetve beismerésre bírni nem fogják.”*¹¹⁸

Ebben igaza is lett Tóth Pálnak: Rózsást csak néhány hónap börtönbüntetésre ítélték, s 1962 májusában szabadult. Ettől kezdve azonban az ügynököt, akárhogy is szerette volna, a hírszerzés nem foglalkoztathatta, hiszen már priusza volt az osztrák rendőrségen. Fedőnevét konspirációs okokból „Nissen Jack”-re módosították. Az ügynök illegális hazahozatalára a szervek álláspontja szerint a rossz határhelyzet és a közlő ENSZ-közgyűlés miatt nem kerülhetett sor, arról nem beszélve, hogy Rózsás ismét ügyesen húzta az időt. Végül adtak időt neki, hogy rendezze ausztriai dolgait, és csak 1963 januárjában, a Győr–Sopron–Ebenfurt vasútvonalon tért haza, úgy tűnt, véglegesen.

Külföldi tartózkodásáról három részletes beszámolót is írt: az egyikben Ausztriát és az osztrákokat jellemezte nagy általánosságban,¹¹⁹ majd saját működéséről írt erős túlzásokkal, természetesen kifogásolva illetményének összegét,¹²⁰ végül szomorú képet festett az ausztriai magyar emigránsokról, akik véleménye szerint irigyek egymásra is, így, mint írta, aki már leküzdötte a nyelvi nehézségeket, nem is tart kapcsolatot honfitársaival.¹²¹

Major Ferenc rendőr százados, a BM III/I-3-d alosztályának főoperatív beosztottja, Rózsás itthoni kapcsolattartója már 1963. márciusban jelezte, hogy szerinte az ügynök megbánta hazajövetelét, puhatolózik, nem tudna-e ismét Ausztriába vagy Nyugat-Németországba telepedni.¹²²

Rózsás tartását megpróbálták átadni a BRFK Bűnügyi Osztályának, azonban annak vezetőhelyettese, a Rózsást 1947 óta ismerő Rajnár István azt mondta, hogy nem tudják foglalkoztatni, mert nincs meg már az a bűnözői alvilág, amelynek ő része volt, az újba pedig nincsenek behatolási lehetőségei. A „betörő-király” kiöregedett.¹²³

Az ígéreteknél megfelelően 1963 júliusában Rózsás megkapta az Elnöki Tanács amnesztiáját. Állása azonban még mindig nem volt – ahogy pl. Rajnár is megjegyezte, ők sem tudtak neki olyan állást biztosítani, amely nagyvonalú életmódjának megfelelő jövedelemmel járt volna. ¹²⁴ Rózsás ugyanakkor ragaszkodott ahhoz, hogy az állambiztonsági szervek helyezték el, hiszen ha bevallotta volna „disszidálását”, az számára hátrányos következményekkel járt volna – így pl. elveszítette volna nyugdíjszámításából az 1945 utáni éveket. A felkínált, 1700 Ft-os fizetéssel járó állásokat viszont egytől egyig visszautasította, s felháborodásában újabb 40 oldalas feljegyzést

készített, amelyben leírta, hogy őt súlyos bűncselekményekre, emberrablásokra akarták rávenni a szervek, s örül, hogy ez végül nem történt meg (!).¹²⁵

Kapcsolattartói és az osztály vezetői sem lepődtek meg azon, hogy Rózsás 1963 novemberében disszidált, mégpedig a szervektől tanult módszerrel: egy útlevelelben kicserélte a fényképet.¹²⁶ Az útlevelel tulajdonosa Poliszczák Ferenc volt, aki az 1950-es években a Vegyipari Vállalat igazgatójaként Rózsás főnöke volt. Rózsás jó BM-es összeköttetései hivatkozva kérte el Poliszczáktól – aki ekkor már csak bútorreladó volt, de Rózsás azt gondolta, jó káder lévén kap útlevelet – az úti okmányát, hogy elintézi vízumkérelmét, majd meglépett vele.

Rózsás legközelebb Bécsből jelentkezett, de egyik fél sem szándékozott kapcsolatot tartani.

1969-ben a már III/I-2 Osztály vezetőjeként dolgozó Tóth Pál ezredes utasítására még egyszer felvették vele Bécsben a kapcsolatot. Rózsás eleinte késznek mutatkozott feladatokat végrehajtani, és pénzt sem kért érte, csupán azt, hogy a szervek ne viselkedjenek vele úgy, mint azelőtt, hogy „csak úgy eldobják maguktól”. Sőt, ő maga ajánlotta nevelt lányát és kapcsolati körét a magyar állambiztonsági szervek figyelmébe. Végül meggondolta a dolgot, és arra hivatkozva, hogy félti nevelt lányát, elállt az érdemi munkavégzéstől.¹²⁷

Nevével akkor találkozhatunk utoljára az iratokban, amikor – Pilcsikhez hasonlóan – a '70-es évek második felében nyugdíjának megállapításához több éves levelezés után sem tudta a III/I-2 Osztály igazolni munkaviszonyát és társadalombiztosítását operatív úton – többek között azért, mert a SZOT éppen átállt a számítógépes nyilvántartásra, és nem tudtak olyan régi papírt szerezni, amire ráhamisítanák az adatokat.¹²⁸

¹ Lásd előző írásomat a *Betekintő* 2015/2. számában. Unger, 2015b.

² A hírszerzés szervezettörténetéről lásd Tóth, 2011.

³ Ld. előző írásomat a *Betekintő* 2015/1. számában. Unger, 2015a.

⁴ Pályaképét lásd

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:13:3423300259668644::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_TYPE:1108734%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2016. március 2.)

⁵ Jelentés Takács Géza ügyében, BM ORFK II/1. Osztály, 1957. február 6., 1957. február 18. és 1957. február 20. ÁBTL 3.1.5. O-10962 29., 31–32. „Aczél” kézírásos jelentése: ÁBTL 3.2.3. Mt-406/2. 38–39.

⁶ Jegyzőkönyv, 1958. február 5. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 50–60.

⁷ Uo. 52. A nevek nem a csoporttagok állambiztonsági, hanem az 1956 előtt egymás előtt használt fedőneveit jelentették: a „Lukács, Lukács elvtárs” Mészáros József fedőneve volt, „Kaiser Ferenc” („Kaiser Franci”, hogy a humorukat is megcsillogtassák) természetesen Kaiser Jánosé, a „Jenő” („Somogyi Jenő”) Rózsás Arturé. A „Doktor” valószínűleg az a Simon Rudolf volt, akit még az Akciócsoport megalakulása után pár héttel eltávolítottak onnan, s 1956 novemberében valóban disszidált.

⁸ Uo. A némileg leegyszerűsített gondolatokban ott rejlik az az MSZMP által megfogalmazott tétel, mely szerint az „ellenforradalom” kitörésében jelentős szerepet játszott a nemzetközi imperializmus, s a nyugati hatalmak készen álltak a beavatkozásra. Lásd Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 5-i ülésének jegyzőkönyve. Némethné Vágyi – Sipos, 1993: 238–239.

⁹ Jegyzőkönyv, 1958. február 5. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 51.

¹⁰ Uo. 53. Valószínű, hogy ezúttal nem fedőnévről van szó, hanem az előző részben már említett Turcsán Józsefről, aki ekkor valóban alezredesi rangban szolgált, igaz, a kémelhárításnál. Korábban Kaiser tartótisztje is volt.

¹¹ Valószínűleg Rózsás 1956. március-áprilisi útjáról van szó.

¹² Lásd az előző részt, *Betekintő*, 2015/2. http://www.betekinto.hu/2015_2_unger (utolsó letöltés: 2016. március 3.)

¹³ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2 58. Ezt a módszert alkalmazták később elrablói Ábrányival is.

¹⁴ Rausch (később Regös) Jánosról van szó, aki 1949-től 1985-ig volt BM-állományban. 1957-ben a BM Politikai Nyomozó Főosztály III/5 alosztályának beosztottja volt. ÁBTL 2.8.1. 17192

¹⁵ Hárs István ezredes 1954 szeptemberétől 1955. decemberig volt a Hírszerző Osztály, majd Főosztály vezetője, majd belügyminiszter-helyettes és az I. (Államvédelmi) Főcsoportfőnökség vezetője volt 1956-ig. Életrajzát lásd Gyarmati-Palásik (szerk.), 2013: 245–246.

¹⁶ ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 60.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo. 55. „Reki” vagy „Reky” az I. részben már említett Kovács Rezsővel azonos, aki 1949-től az I/3-e alosztály vezetője, Kaiser tartótisztje volt az olasz vonalon. Önletrajza szerint a forradalom leverése után a kémelhárítás helyettes vezetője volt. 1957 áprilisában a II/2 Osztály osztályvezető-helyettesévé nevezték ki. 1958-ban a Szovjetunióba helyezték. Lásd ÁBTL 2.8.2.2. III/II sz. tisztek személyi gyűjtő 110., ÁBTL 2.8.2.2. illetmény ügyek „D-52”.

¹⁹ Lásd Baráth, 2008.

²⁰ Jelentés Pilcsik Pál ügyében, BM II/8. Osztálya, 1959. augusztus 18. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2 75-76.

²¹ Határozat „Aczél” elvt. ügyében, 1958. május 22., ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2 70-72. Pilcsiket 1956 májusában helyezték az állambiztonsági szervek a MAHART-hoz egyszerű matrónak. Nem sűrűn jelent meg munkahelyén, és akkor is közölte, hogy ő felsőbb utasításra csak felfelé (Ausztria felé) hajózhat, lefelé nem. 1957 áprilisában bocsátották el. Lásd a tanulmány előző részét.

²² Uo. 71.

²³ Kihallgatási kérelem, M. Népközt. Belügyminisztériuma Felderítő Szervei, 1958. január 18. ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 169–170.

²⁴ Határozat „Szirom” ügyében, 1958. május 22. ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 184–188.

²⁵ Kaiser János jelentése, 1958. február 14., ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 172–175.

²⁶ Javaslat „Aczél” és „Szirom” fedőnevű ügynökök ügyében, BM II/3-5. alosztály, 1958. május 22. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 68–69.

²⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 181.

²⁸ ÁBTL 2.8.1. 4754. Rózsa Mihály.

²⁹ „Szirom” fedőnevű ügynök irattári „B” és „M” dossziéjának felülvizsgálatáról, BM III/1-2-e alosztály, 1964. május 27. ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 208.

³⁰ ÁBTL 4.1. A-1363/4. 5–46.

³¹ Lásd a tanulmány előző részét. http://www.betekinto.hu/2015_2_unger (utolsó letöltés: 2016. március 3.)

³² Pilcsik Pál jelentése, 1960. január 30., ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 80–82.

³³ Simon Gusztáv 1951-től 1956-ig a HM-ben, majd a BM-ben szolgált, 1984-es nyugdíjazásáig végig a hírszerzésnél. ÁBTL 2.8.1. 17057.

³⁴ Találkozó „Aczél” fedőnevű ügynökkel. Jelentés, BM II/3-b alosztály, 1960. június 7. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 90.

³⁵ Találkozó „Aczél” fedőnevű ügynökkel, BM II/3-b alosztály, 1961. november 18. Uo. 135–136.

³⁶ Javaslat „Aczél” fedőnevű ügynök ügyében, BM II/1-2-b alosztály, 1963. április 25. Uo. 139–140.

³⁷ Jelentés, BM III/1-2.b alosztály, 1963. március 7., Uo. 137–138.

³⁸ „Aczél” fedőnevű ügynök minősítése, BM II/3-b alosztály, 1961. február 13. ÁBTL 3.2.1. Bt-28/2. 97–101.

³⁹ Javaslat „Aczél” fedőnevű ügynök ügyében, BM III/1-2-c alosztály, 1964. november 27. Uo. 180–181.

⁴⁰ A BM III/I. csoportfőnökség átirata a BM Titkárság Vezetőjének, 1976. április 27. Uo. 185.

⁴¹ Javaslat „Aczél” és „Szirom” fn. ügynökünk ügyében, 1958. május 22., BM II/3-5. alosztály, Uo. 68–69. és ÁBTL 3.2.1. Bt-613. 179–180.

⁴² Lásd pl. A BM II/3 Osztály 1958. június 2-i osztályvezetői értekezletének iratait: ÁBTL 1.6. 63-947/1958.

⁴³ BM Hírszerzőszerv munkájának alapvető irányai és feladatai, 1959. február 26. ÁBTL 1.6. 13. d. sz. n.

⁴⁴ BM Hírszerzőszervének ügyrendje (tervezet), 1959. április 9. ÁBTL 1.6. 63-687/1959.

⁴⁵ Mátyás László ezredes feljegyzése a felszámolt rezidentúrákkal kapcsolatban, 1956. december 17. ÁBTL 1.6. 6-10/92/1956.

⁴⁶ A BM Politikai Nyomozó Főosztály III. Osztályának 6. (III/6) alosztály jelentése a BM Hírszerző Osztályának helyzetéről és tevékenységéről az 1956. októberi események óta 1957. I. félévig ÁBTL 1.6. 13. d. sz. n.

⁴⁷ Javaslat a BM II/3. Osztály rezidentúráinak megszervezésére, állományának kiegészítésére, illetve egyes beosztottainak központi szolgálatra való berendelésére 1959–1960. év közepéig bezárólag, 1959. január 27. ÁBTL 1.6. 13. d. sz. n.

⁴⁸ Javaslat „Lovag” ügyében, 1958. január 31. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 11–13.

⁴⁹ Megbízás Netter André elvtárs részére, 1958. március 19. Uo. 19–27.

⁵⁰ Uo. 22.

⁵¹ Feljegyzés Dr. Ábrányi Aurélról. „Netter André” tájékoztatására, 1958. március 18. Uo. 28–35.

⁵² Az *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár* szerint a legenda „*hihető és ellenőrizhető magyarázat egy operatív intézkedés vagy kombináció legalizálására. A valóság elemeire épül, és szükség szerint dokumentálható. Dekonspiráció esetén is ragaszkodni kell hozzá.*” ÁBTL 4.1. A-3036. 120.

⁵³ Preisz – a legenda kritériumainak megfelelően – valóban létező személy volt, és Rózsás ismerte is, hiszen ugyanannak az eljárásnak kapcsán tartóztatták le őt is, mint az 1954-ben vesztegetésért, zsarolásért 8 év börtönbüntetésre ítélt rendőr főhadnagyot. Preisz 1956-ban kiszabadult a börtönből, részt vett a forradalomban, és valóban mártírhalált halt, csak nem a harcokban: 1957. május 10-én kivégezték. Lásd ÁBTL 3.1.9. V-127373/1–24., ÁBTL 3.1.9. V-143557.

⁵⁴ Feltehetően a pécsi Uránércbánya Vállalatról van szó. Ez csak formai elem volt, Rózsás családja az első perctől tudta, hogy az ügynök Bécsben van. „Netter” javaslata, 1958. február 27. Uo. 48.

⁵⁵ Uo. 27.

⁵⁶ Reidl Adolf pedig a fényképcserének köszönhetően meghatározatlan ideig nem kaphatott nyugati útlevelet. Jelentés „Netter André” fedőnevű ügynök telepítéséről, 1958. március 22. Uo. 49–51.

⁵⁷ „Netter André” telepített ügynök 1. számú titkosírás útján küldött jelentése, 1958. április 29. Uo. 56–57.

⁵⁸ A pócspetri gyilkosság elsőrendű vádlottjaként 1948-ban halálbüntetésre, majd kegyelemből 15 év börtönbüntetésre ítélt Asztalos 1957-ben hagyta el az országot, és 1959-ig élt Bécsben.

⁵⁹ Feljegyzés, 1958. június 23., ÁBTL 3.2.3. Mt-765/2. 31–34.

⁶⁰ „Netter” 3. sz. jelentése, 1958. május 15. Uo. 59–61.

⁶¹ „Netter” 4. sz. jelentése, 1958. június 10. Uo. 62–63.

⁶² 8/1. B. sz. utasítás Fodor Elvtársnak, Bécs, 1958. június 14. Uo. 67–73.

⁶³ Netter” 5. sz. jelentése, 1958. június 14. Uo. 64–66.

⁶⁴ 13/3 B. sz. utasítás Fodor Elvtársnak, Bécs, 1958. augusztus 15. Uo. 85–89.

⁶⁵ Szombath József 1955-től 1960-ig dolgozott a bécsi rezidentúrán operatív beosztottként, majd megbízott rezidensként.

Pályaképét

lásd:

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:13:3423300259668644::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJEC T_TYPE:1036984%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2016. március 3.)

⁶⁶ 13/3 B. sz. utasítás Fodor Elvtársnak, Bécs, 1958. augusztus 15. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/2. 85–89.

⁶⁷ Másolat „Netter” fedőnevű ügynök 1958. október 20-án adott jelentéséről, 1958. október 29. Uo. 128–131.

⁶⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 23.

⁶⁹ Jelentés „Netter André” konspirációs és biztonsági helyzetéről, II/3-5 alosztály, 1958. október 28. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 88–92.

⁷⁰ Jelentés, BM II/3., 1958. október 27. Uo. 121–127.

⁷¹ Uo. 85–86.

⁷² Jelentés „Netter” ügyében, 1958. december 8. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/2. 168–171.

⁷³ Jelentés, 1958. augusztus 30. Uo. 90–95.

⁷⁴ Uo. 97.

⁷⁵ Jelentés „Netter” ügyében, Bécs, 1958. november 17. Uo. 152–157.

⁷⁶ Helyzetjelentés, 1958. december. Uo. 172–175.

⁷⁷ Jelentés, 1959. január 12. Uo. 181–185.

⁷⁸ Az 1955-ben Ausztriába telepített Arday Géza volt magyar királyi honvéd alezredes Zákó közvetlen környezetébe tartozott. ÁBTL 3.2.1. Bt-472, ÁBTL 3.2.3. Mt-725/1–3.

⁷⁹ Jelentés, Bécs, 1959. február 13. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/2. 186–188., Jelentés, d. n. Uo. 202–212.

⁸⁰ „Netter” feljegyzése, d. n. Uo. 224–226.

⁸¹ Jelentés, Bécs, 1959. március 11. Uo. 198–201.

⁸² „Netter” feljegyzése, d. n. Uo. 214–216.

⁸³ Jelentés, Bécs, 1959. április 6. Uo. 233–238.

⁸⁴ Feljegyzés, 1959. június 20. Uo. 282.

⁸⁵ Jelentés, Bécs, 1959. június 23. Uo. 283–288.

⁸⁶ Uo. 287.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ Jelentés, 1959. augusztus 4. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 96–99.

⁸⁹ A BM II. Főosztályának vezetője az ebben az időszakban valóban ezredesi rangot viselő Galambos József volt. Pályaképét

lásd:

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:13:3423300259668644::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJEC T_TYPE:950138%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2016. március 5.)

⁹⁰ Jelentés, BM II/3-b alosztály, 1959. augusztus 27. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/2. 101–104.

⁹¹ Feljegyzés, BM II/3-b alosztály, 1959. szeptember 24. Uo. 171–172.

⁹² 11/2/B Utasítás, 1959. május 30. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/2. 279–281.

⁹³ Miklód Molnárt 1953-tól kezdett kémtevékenységgel vádolták. 1960-ban valóban hazahozták Magyarországra. Nem valószínű, hogy ebben Rózsás közreműködött, hiszen akkor őt is azonnal hazarendelték volna. Miklód periratai ÁBTL 3.1.9. V-154415/1-10.

⁹⁴ Az 1957-ben Ausztriába telepített Konekkal, azaz „Lehotai” fedőnevű ügynökkel nem tudták a kapcsolatot felvenni a magyar állambiztonsági szervek.

⁹⁵ Nem tudtam beazonosítani, hogy kiről van szó.

⁹⁶ Jelentés, 1960. szeptember 20., ÁBTL 3.2.3. Mt-765/3. 83–85.

⁹⁷ Feladatterv „Netter” fedőnevű ügynök ügyében, 1960. október 12. Uo. 277–282.

⁹⁸ 1/3 B. Utasítás 1959. december 29., Mt-765/2. 339. Tóth Pál 1955 óta teljesített szolgálatot a bécsi rezidentúrán. Pályaképét lásd:

https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:13:3423300259668644::NO:13:P13 OBJECT_ID,P13 OBJEC T TYPE:950638%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2016. március 2.)

⁹⁹ „Netter” feljegyzése, 1960. szeptember 26. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/3, 86–93.

¹⁰⁰ Például: Jelentés, Bécs, 1960. október 19. Uo. 98–102.

¹⁰¹ Jelentés, 1961. január 18. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 43–158.

¹⁰² Uo. 59.

¹⁰³ Rózsás nyilván nem Mészárosra, a BM II/3-5 alosztály vezetőjére, hanem a II/3. Osztály vezetőjére, Tömpe Andrásra gondolt. Életrajzát lásd Gyarmati–Palasik (szerk.), 2013: 13–14.

¹⁰⁴ Uo. 150–151.

¹⁰⁵ Uo. 130.

¹⁰⁶ Javaslat, 1961. február 7. ÁBTL 3.2.1 Bt-909/2. 162–163.

¹⁰⁷ Jelentés, 1961. február 16. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 170–175.

¹⁰⁸ „Netter André” fn. ügynök 1961. február 9-i jelentésének másolata, 1961. február 11. Uo. 176–181.

¹⁰⁹ Törököt a Regnum Marianum papi közösség tagjaként 1953-ban „*illegális lelkipásztori munka*” miatt letartóztatták és börtönbüntetésre ítélték. 1956 októberében szabadult. A forradalom után menekült Bécsbe.

¹¹⁰ Feljegyzés, 1961. április 5. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 203.

¹¹¹ ÁBTL 3.2.3. Mt-765/4. 137.

¹¹² Uo. 164.

¹¹³ Uo. 226.

¹¹⁴ Javaslat, 1961. augusztus 15. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 215–217.

¹¹⁵ Nem tudtam azonosítani, kit takar a név.

¹¹⁶ ÁBTL 3.1.5. O-13352 és O-13352/17. „Szamosi”.

¹¹⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/3. 221–229.

¹¹⁸ Jelentés, 1961. december 8. Uo. 234–235.

¹¹⁹ Feljegyzés, 1963. február 12. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/4. 33–43.

¹²⁰ Feljegyzés, 1963. március 5. Uo. 44–50.

¹²¹ Feljegyzés, 1963. március 4. Uo. 51–55.

¹²² Feljegyzés, 1963. március 25. Uo. 59–61.

¹²³ Jelentés, 1963. május 2. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/4. 43–44.

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ „Nissen” kézzel írt jelentései, 1963. január – 1963. november. ÁBTL 3.2.3. Mt-765/4. 76.

¹²⁶ Jelentés, 1963. november 23. ÁBTL 3.2.1. Bt-909/4. 78–80.

¹²⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-909/5. 31–70.

¹²⁸ Uo. 110–143.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.6.	BM Politikai Nyomozó Főosztály iratai
2.8.1.	Az Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai
4754	Rózsa Mihály
5908	Turcsán József
17057	Simon Gusztáv

	17192	Regős (Rauch) János	
2.8.2.2.	A III/II. Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú beosztottainak iratai		
	III/II szt. tisztok személyi gyűjtő		110
	III/II szt. tisztok illetmény ügyek		D-52
3.1.5.	Operatív dossziék		
	O-10962	„Rádiós”	
3.1.9.	Vizsgálati dossziék		
	V-127373/5.	Révai György és tsai.	
	V-143557	Az 1957–1958. évi kivégzett személyekről jegyzőkönyvek	
	V-154415/1-10.	Molnár István és társai	
3.2.1.	Bt-dossziék		
	Bt-28/2.	„Aczél”	
	Bt-472.	„Nagy Mihály”	
	Bt-613.	„Szirom”	
	Bt-909/2.	Netter André” („Nissen Jack”)	
	Bt-909/3.	„Netter André”	
	Bt-909/4.	„Netter André” („Nissen Jack”)	
	Bt-909/5.	„Netter André”	
3.2.3.	Mt-dossziék		
	Mt-406/2.	„Aczél”	
	Mt-488/2.	„Szirom”	
	Mt-725/1.	„Nagy Mihály”	
	Mt-726/2.	„Nagy Mihály”	

-
- Mt-725/3. „Nagy Mihály”
- Mt-765/2. „Nissen Jack” („Netter André”)
- Mt-765/3. „Netter André”
- M-765/4. „Netter André” („Nissen Jack”)
- 4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-anyag)
- A-3036 *Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár*. BM Könyvkiadó, 1980. Összeállította Gergely Attila rendőr alezredes.

Nyomtatásban megjelent források

- Némethné Vágyi – Sipos (szerk.), 1993
Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 5-i ülésének jegyzőkönyve. In *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. kötet. 1956. november 11. – 1957. január 14. Szerkesztette: Némethné Vágyi Karola – Sipos Levente. Budapest, Intera Rt.

Hivatkozott irodalom

- Baráth, 2008
Baráth Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 4. sz. 535–563.
- Gyarmati–Palasik (szerk.), 2013
Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953–1956. Szerkesztette: Gyarmati György és Palasik Mária. Budapest, ÁBTL–L’Harmattan.
- Tóth, 2011
Tóth Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945–1990. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e (utolsó letöltés: 2016. március 4.).
- Unger, 2015a
Unger Gabriella: Az ügynök hét élete. Kaiser János és a külső csoport. I. rész. *Betekintő*, 1. sz. http://www.betekinto.hu/2015_1_unger (utolsó letöltés: 2015. december 21.).
- Unger, 2015b
Unger Gabriella: Az ügynök hét élete. II. rész. Az „Aczél”–„Rónai”–„Szirom” Akciócsoport. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2015_2_unger (utolsó letöltés: 2015. december 21.).